

EVALDAS JUOZELIS

Mykolo Romerio universitetas

POSTMODERNIOSIOS MOKSLO FILOSOFIJOS POLITIKA: D. GINEVAS PRIEŠ J. ROUSE'Ą

The Politics of Postmodern Philosophy of Science:
D. Ginev *versus* J. Rouse

SUMMARY

Joseph Rouse's philosophy of scientific practices is a conceptual model of an engagement between scientific practices and their political significance. It implies that a politically-oriented human self-consciousness is detectable even in a specific medium formed by those practices. Rouse refers to this kind of discourse as a scientific self-identity being directed towards practico-theoretical understanding of science, which can also be evaluated as a political undertaking. Dimitri Ginev opposes this kind of "politics of postmodern philosophy of science." Ginev claims that the destruction of the cognitive autonomy of science poses a threat to the democratization processes of modern societies. However, my article argues that the mechanisms of scientific "democratization" threaten the elements of philosophical discourse and are alien to polylogical philosophical and political public sphere.

SANTRAUKA

Josepho Rouse'o mokslo praktikų filosofija kaip angažavimosi mokslo praktikoms ir jų politinei reikšmei konceptualinis modelis pretenduoja įtvirtinti nuostatą, jog politiškai orientuota žmonių savimonė pasireiškia ir specifinėje mokslo praktikų formuojamoje terpėje. Tokio pobūdžio diskursas įvardija save kaip mokslo savastį, nukreiptą į praktoteorinį mokslo supratimą, kuris taipogi gali būti vertinamas kaip politinis judesys. Prieštaraudamas šiai „postmoderniosios mokslo filosofijos politikai“ Dimitrijus Ginevas nuogaštėja, jog taip dekonstruojama kognityvinė mokslo autonomija ir kyla grėsmė šiuolaikinių visuomenių demokratizavimo procesams. Straipsnyje siekiama parodyti, kad mokslinio „demokratizavimo“ mechanizmai patys gali būti identifikuojami kaip prievartiniai filosofinio diskurso elementai, nebūdingi polilogiškai filosofinei ir politinei viešajai erdvei.

RAKTAŽODŽIAI: mokslo praktikų filosofija, fenomenologinė mokslo hermeneutika, mokslo politika.

KEY WORDS: philosophy of scientific practices, phenomenological hermeneutics of science, politics of science.

Šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame persipina ekonominiai, politiniai, religiniai, etiniai ir moksliniai diskursai, tradiciškai „neutrali“ mokslo filosofija, savo autonomiją vertinanti kaip išlikimo garantą, Josepho Rouse'o įsitikinimu, turi būti perorientuota į mokslo praktikų filosofiją, kuri yra atitinkama „politizavimo“ forma. Mokslas iš esmės yra istoriška kultūriškai apibrėžtų praktikų formacija, išardanti mokslo praktikų „vidinių“ ir „išorinių“ sąlygų perskyrą; atitinkamai, mokslo struktūra, raida, įtaka ir tikslai yra neatskiriami nuo politikos, tiek įprastesne graikiška politikos kaip piliečių bendrų susitarimų erdvės, tiek politikos kaip tam tikros veiklos krypties ir mąstymo strategijos, tiek politikos kaip medžiaginių ir socialinių technologijų terpės, prasme.

Rouse'o žinojimo ir galios dinaminės struktūros analizė¹, perklausianti, kokia šiuolaikinės mokslo filosofijos politika ir kiek mokslo filosofija politizuota, yra radikali ir santykinai nauja mokslo filosofijos koncepcija. Jo kultūrinių mokslo studijų kaip filosofinio angažavimosi mokslo praktikoms ir jų politinei reikšmei modelis², viena vertus, suspenduoja bet kokius mėginimus politiškai įvertinti mokslą kaip visumą: mokslo praktikų filosofijos antiesencializmas tvirtina, jog esama daugelio žinių, bet nėra žinojimą grindžiančios esmės, ar visuotinio mokslo tikslo, kurį toks žinojimas galėtų pasiekti; kita vertus, politinė mokslo praktikų filosofijos reikšmė išplaukia persvarstant galios ir žinojimo santykį ir atsiveria parodant, kaip politiškai angažuota žmonių savi-

monė yra steigiamą specifinėje terpėje, kuri susiformuoja mokslinių praktikų viduje arba iš jų kyla.

Tokia mokslo praktikų teorija (kaip, beje, ir sociokonstruktyvizmas ar fenomenologinė hermeneutika) mokslo studijas apibrėžia kaip filosofinio-mokslinio „metodo“ taikymą sau pačiam. Tai yra, čia mokslas tampa universaliai ir lanksčiai taikomu praktikų rinkiniu, ir tik šis *taikymas* yra natūrali bet kokio mokslinio supratimo ar teorinių pretenzijų situatyvi riba, kadangi nuolatos reflektuojama pati mokslinė veikla. Neonatūralistinis Rouse'o mokslo filosofijos diskursas pabrėžtinai įvardija save kaip mokslo savastį, nukreiptą į mokslo supratimą, kuris save praktiškai generuoja, išskleidžia ir patvirtina. Toks autoreferentinis judesys ir gali būti vertinamas kaip politinis manevras.

Laikydamosi antiesencialistinės defliacionistinės nuostatos, mokslo praktikų filosofija tikėtinai yra atspari ideologiniams režimams ir prievartinei konceptualinei racionalizacijai: atsisakydama postuliuoti „esmes“, pripažinti apriorinius principus, siekti „bendro tikslo“, ji įsipareigoja tik „natūralioms sąlygoms“. Kadangi natūrali prieiga prie pasaulio galima tik praktiškai su juo susisaisčius, mokslo praktikų filosofija, pretenduodama būti natūrali, perskyras tarp gamtos ir kultūros, gamtos ir sociumo, ir atitinkamai tarp mokslo disciplinų laiko išvestinėmis ir sąlyginėmis.

Šiuo atžvilgiu taip pat kvestionuotinos visos dualistinės sampratos, postuluojančios kūno ir sąmonės, priežastingumo ir normatyvumo, praktikos ir teo-

rijos, subjektyvumo ir objektyvumo kategorinę skirtį³. Susisaistymas su pasauliu per praktikas lyg ir suponuoja, kad visi santykiai pasaulyje yra veiklos „kompozicijos“, pasižyminčios tik didesniu ar mažesniu natūralumo laipsniu. Kadangi tokiu atveju iškyla keblus klausimas, kokios yra tokio pasaulio supratimo galimybės sąlygos, t.y. koku būdu

jis yra tematizuojamas, arba kaip santykis su pasauliu yra apmąstomas ir įprasminamas, šį nuosaikiojo neonatūralizmo trūkumą Rouse'as tikisi sušvelninti parodydamas, kad kūniškas buvimas-pasaulyje, jo „pasauliškumas“ yra pirma bet kokio prasmės steigimo, ir jo tapatumui palaikyti nebūtinai joks „intensyvus palaikymas“⁴.

II

„Kultūrinės mokslo studijos refleksijos klausimus atitinkamai vertina kaip kvietimą suvokti jų pačių kompleksiškus episteminius ir politinius santykius su kultūrinėmis praktikomis ir reikšmėmis, kurias jos tiria“⁵. Taigi kas lemia „amodernaus“ kultūrinių mokslo studijų naratyvo politinį pobūdį?

Pasitelkęs M. Foucault žinojimo/galios analitiką, Rouse'as imasi politinio ir episteminio suverenumo dialektikos, ir pasitelkdamas moderniosios politikos tvarkos koncepcijų ir mokslinio žinojimo legitimacijos analogiją formuluoja politinių ir mokslo praktikų dinaminę sampratą⁶, kuri galimai eliminuoja suvereniteto koncepto būtinybę mokslinio žinojimo refleksijai ir panaikina epistemologinio reliatyvizmo ir racionalizmo, taip pat mokslinio realizmo ir antirealizmo dilemą.

Kitaip tariant, turėdamas galvoje Foucault pastangas suverenumo problematiką politiniame mąstyme pakeisti galios diskursu, Rouse'as tvirtina, jog mokslo filosofijos ir sociologijos tradicijoje mokslinio žinojimo supratimą formavusi „episteminio suverenumo“ problematika keistina mokslinio žinojimo dinamika⁷. Tai įmanoma, kadangi „pagrindinės politinio suverenumo proble-

mos reprodukuojamos ir epistemologijoje: unitarinis režimas, pagrįstas įstatymo teisėtumu, steigiamas nešališkos, anapus atskirų konfliktų esančios laikysenos, ir jo verčiama laikytis kartkartėmis pasinaudojant intervencijomis, kurių tikslas užgniaužti neteisėtumą. /.../ Žinojimas kyla iš prieštarų tvirtinimų įvairovės, cirkuliuojančios plačiame komunikatyvių sąveikų diapazone, ir yra unifikuotas tvirtinimų tinklas, legitimuojamas sutinkamai su racionalaus metodo normomis kaip episteminiiais įstatymo surogatais. Tad suverenumas neturi būti apibrėžtas per kokį nors suverenų žinotoją, kaip kad šiuolaikinės politikos suverenumui postuluoti nereikalingas monarchas, tačiau kaip kad suvereni galia turi būti nuosekliai įkūnijama atskiroje valioje, suverenų žinojimas turi būti nuosekliai reprezentuojamas atskiroje koherentiškoje teiginių sistemoje“⁸.

Nėra labai svarbu, kas tokio pobūdžio suverenią reprezentaciją generuoja (atskiri racionalūs subjektai ar mokslo bendruomenės, ar kultūriniu požiūriu homogeniškos visuomenės), bet lemiamos reikšmės turi tai, „kokie episteminio teismo sprendimo metodai teisėtai

siekia įstatymo galios. Kaip ir politinėje suverenumo teorijoje, klausimas turi būti griežtai atribotas nuo svarstymų, kaip sprendimai faktiškai yra priimami ar primetami; kaip suvereni galia ir jos įstatymų leidyba iš principo visuomet pavaldi įstatymui, taip sprendžiamąją galią turinčio žinojimo vyraujančios praktikos pačios turi būti pavaldžios racionaliai analizei⁹.

Čia, kaip ir „atradimo konteksto“ atribojimo nuo „pagrindimo konteksto“ atveju, išleidžiamas iš akių kaip tik veiklos „faktiškumas“ arba situatyvumas, kurio nepavyksta adekvačiai išreikšti suverenumo problematikos kontekste. Epistemologinė refleksija, kurią iki šiol formavo suverenaus žinojimo režimas, yra nepakankama, kadangi žinojimą sudaro praktikos, peržengiančios epistemio suverenumo analizės ribas¹⁰.

Taigi „posuverenios“ epistemologijos ypatybė yra ta, jog legitimacijos problemą (greta kitų filosofijos suvereno proteguojamų naratyvų) mokslinio žinojimo dinamika inkorporuoja į patį „tiesos diskursą“. Cirkuliuojant heterogeniškomis konkuruojančioms žinioms legitimacijos kriterijai neatskiriami nuo šios cirkuliacijos dinamikos, ir epistemologinė refleksija funkcionuoja įvairių praktikų legitimavimo ir delegitimavimo kovos viduje (kuri kartu galėtų būti laikytina ir žinojimo ir mokslo „ribomis“). Beje, (de)legitimavimo procesai jau savaime yra paradoksaliūs: konkuruojančių standartų prieštaravimai (*conflict*) esą tik tuomet atrodo neišsprendžiami, kuomet iš bet kurios faktinės situacijos (kuri neišsiverčia be interesų konflikto) prieštaravimas yra pašalinamas; tačiau tikras prieštaravimas visuomet pasižymi „par-

eiga įrodyti“ (*burden of proof*)¹¹, palaikoma „strateginio žmonių ir objektų pasiskirstymo“ (*strategical alignment of people and things*)¹².

Čia nėra taip, kad racionaliai argumentacijai ar tiesos diskursui priešpriešinama galia ir dominavimas, bet pripažįstama, kad jokie argumentai ar pretenzijos į žinojimą niekuomet nėra politiškai neutralios¹³. Konkuruojančių žinių, kurios negali būti nuosekliai sujungtos į vieningą teiginių sistemą, cirkuliacija, pasak Rouse'o, ir yra kova už tiesą, ir kaip tik todėl „dėl tiesos dažnai taip aršiai kovojama“¹⁴.

Tačiau nors nėra jokio šios kovos atžvilgiu suverenaus atskaitos taško, o žinojimas visuomet susijęs su istoriniu, socialiniu ir medžiaginiu kontekstu (lemiančiu tai, kas laikytina pagrįstu žinojimu), Rouse'as tebetvirtina, jog visos tiesos pretenzijos negali būti vienodai pagrįstos: tiesos pagrįstumą šiuo atžvilgiu lemia nuolatinė episteminės situacijos kaita, abejonės dėl epistemio konteksto ribų ir konfigūracijų, sąlygojančios nuolatinį jų rekonstravimą, ir episteminių jungčių, kurios visuomet susipynę su galios ir politikos jungtimis, slinktis, o tai lyg ir reikštų, kad kova dėl tiesos ir žinojimo niekada negali būti laimėta¹⁵, – karo baigtį, kaip sakoma, pamato tik mirusieji.

Tai neprieštarauja Rouse'o mokslo praktikų filosofijos dvasiai: kova dėl žinojimo ir tiesos negali baigtis nei politine doktrina, nei epistemologine reprezentatyvia sistema; kita vertus, klaustina, ar iki galo „stumiami“ karo metafora neišvengiamai nežymi mokslo praktikų filosofijos „transcendentalinės“ ribos, kurios Rouse'as atkakliai nepripažįsta.

III

Ginevo fenomenologinės hermeneutikos, kitaip kognityvinio egzistencializmo versija, kritikuodama Rouse'o mokslo praktikų filosofiją, taip pat neatsisako pretenzijų atrasti naują mokslo „filosofinę tapatybę“ anapus scientizmo, esencializmo ir reprezentacionizmo doktrinų, bet skirtingai nei mokslo praktikų filosofijos „postmoderniosios politikos“ linija, tikisi parengti tokią filosofinę mokslo programą, kuri išsitemtų vidinėje (hermeneutinėje) mokslo praktikų refleksijoje ir aiškiai atribotų mokslo disciplinų turinį ir mokslui išorišką socialinį ir kultūrinį vertinimą. Esą Rouse'o filosofinė darbotvarkė nepajėgi aprašyti mokslinio žinojimo kontekstualumo mokslo praktikų dinamikos atžvilgiu, ir apskritai neįgali filosofškai aprašyti mokslo praktikas, kadangi stokoja išteklių adekvačiai įvertinti, kaip interpretatyviai steigiamas mokslinis žinojimas priešinasi struktūriniais pokyčiams nuolatinio jo rekonstruktualizavimo procese; atvirkščiai: hermeneutinė mokslo praktikų refleksija implikuoja tokią antiesencialistinę mokslo kognityvinės specifikos ir episteminės autonomijos gynybos strategiją, kuri paneigia defliacionizmą, mat neopragmatistinis defliacionistinis mokslinio žinojimo paveikslas ir politinis ryžtas dekonstruoti kognityvinę mokslo autonomiją glaudžiai susiję¹⁶.

Tvirtinime, jog praktikų kontekstualumas ir situatyvumas yra pakankamas pagrindas praktikoms suprasti, esama politinio judesio: bet kas, socialiniais-pragmatiniais ryšiais susietas su atitinkamais kontekstais ir situacijomis, kuriose „vyksta“ praktika, t.y. dalyvaujantis

„episteminėse jungtyse“, gali dalyvauti nustatant mokslinės veiklos ir pasiekimų episteminį statusą, – defliacionistinė nuostata yra siūlymas demokratiškai įvertinti mokslinį žinojimą. Kitaip tariant, Rouse'as nekukliai politikaudamas mokslo filosofiją paverčia modernybės politinio režimo kritika, o žvilgtelėjus atidžiau – legitimacijos naratyvą, generuojantį tokias žinojimo interpretacijas, kurios palaiko sekuliarizacijos, instrumentinės racionalizacijos ir technologinio progreso procesus, kaltina „normatyvine anemija“¹⁷: mokslo filosofijos sampratos, pasikliaudamos kognityvinio turinio, komunikacijos skaidrumo ir mokslinės bendruomenės konceptais, neturi resursų kritiškai įvertinti specifines mokslų praktikas jų pačių argumentacijos ir interesų pagrindu, o tai esą gali pasiūlyti tik normatyvinė analizė, arba politinė filosofinių mokslo praktikų tyrimų refleksija.

Taigi Ginevas „priverstas“ (sic) konstatuoti, kad nė viename Rouse'o tekste taip ir neaptiko jokio pavyzdžio, iliustruojančio, kaip normatyvinė mokslo praktikų analizė gali įveikti normatyvinę anemiją ir perkonfigūruoti mokslų vaidmenį viešojoje erdvėje. Suprantama, tokias liūdnas išvadas implikuoja paties Ginevo kognityvinio egzistencializmo programa, kurios intencija panašaus pobūdžio diskursus išardyti įrodant jų postmodernumui būdingą nepagrįstą eklektizmą.

Antra priežastis įžvelgtina Ginevo siekyje Rouse'ui priskirti populistinę Feyerabend pozą, pasak kurios valstybės finansuojami mokslai jai ir turi būti at-

skaitingi, valstybę atstovaujant atitinkamiems iš „ekspertų“ ir „pasauliečių“ suformuotiems „komitetams“. Tačiau taip tvirtinti reiškia visiškai neimti domėn Rouse'o „episteminių jungčių“ ir „situatyvios veiklos kompozicijų“ sampratos.

Trečia priežastis glūdi Ginevo „politikos“ kategorijoje: jis neatsižvelgia į tai, kad Rouse'as galios-žinojimo dinamikos pagrindu tvirtina, jog atitinkamoje praktoteorinio judesio stadijoje politiniai, episteminiai, etiniai ir kt. tvirtinimai yra vienodai svarbūs, ir galia be žinojimo komponento neinteligibili, tačiau nesako, kad jie gali būti redukuojami vienas į kitą, tarsi mokslinis tvirtinimas neišvengiamai būtų ir politinis manifestas.

Ir pagaliau ketvirta Ginevo „anemijos“ priežastis: šiek tiek trikdo priekaištas, kad Rouse'o normatyvizmas nedemonstruoja pozityvių rezultatų sociokultūrinėje terpėje; iš „nefilosofinės“ ideologiškai ir pragmatiškai angažuotos mokslo praktikų doktrinos galbūt galima kažko panašaus reikalauti, tačiau ir Ginevas atvirauja, kad kognityvinio egzistencializmo¹⁸ esmę atskleidžia N. Rescherio „objektyviojo pragmatizmo“ dogma, dėl savo „anti-ideologinės“ nuostatos esą galinti išsiversti ir be atitinkamo legitimacijos naratyvo plėtotės¹⁹.

Jei Rouse'as (kaip ir R. Rorty) propaguoja subjektyvųjį pragmatizmą (kuris vis dėlto pripažintinas kaip politinė-normatyvinė laikysena, o ne tyrimo programa), iš kurio reikalautinas vienoks ar kitoks apčiuopiamas rezultatas, kodėl išimtis darytina objektyviajam pragmatizmui? Aš Ginevo tekstuose neaptikau nė vieno pavyzdžio.

Po teisybei, neopragmatistinėje Rouse'o mokslo praktikų interpretacijoje Gi-

nevas išvelgia ir sveikintinų tendencijų. Čia esą išvengiama daugelio trūkumų, kurie priskirtini išgalėjusiems „mokslo kaip žinojimo“, „mokslo kaip praktikos“ ar „mokslo kaip kultūros“ vaizdiniam ir pakankamai sėkmingai oponuojama pažiūroms, kurios praktikas kildina iš žmogaus subjektyvumo kaip visos veiklos (taip pat pasižyminčios medžiagiškumu ir diskursyvumu) šaltinio. Atmesdamas pamatinį gamtos ir psichinės veiklos dualumą Rouse'as išvengia modelių, struktūrinių principų ir normų hipostazavimo, o į praktikas žvelgdamas kaip į situatyvios veiklos kompozicijas, kurios neegzistuoja atskirai nuo jų faktinės instanciacijos, veikėjus-praktikus apibrėžia kaip nedalomai susisaisčiusius su mokslo praktikomis ir joms „priklausančius“, o ne kaip jų „autorius“.

Ne mažiau reikšminga ir „sėkminga Rouse'o argumentacija praktikų „radikalaus atvirumo“ link“, kadangi praktika visuomet implikuoja „ateities horizontą“ ir niekuomet nėra apribota praeities įvykių, todėl netapatintina su įvykių ar veiksmų seka, bet yra praktinį supratimą ir interpretaciją inkorporuojantis procesas*. Tačiau to esą nepakanka atmesti kognityvinį mokslinio tyrimo specifiškumą, o raužiškas defliacionizmas lieka irrelevantišku mokslo kognityvinės autonomijos atžvilgiu, kadangi laikosi klaidingos prielaidos, jog demarkacinė linija tarp mokslo ir likusios kultūros gali būti brėžiama tik suponuojant esencialistinę mokslo metodo, kalbos ir racionalumo koncepciją, taigi daro tą pačią klaidą kaip ir normatyviniai epistemologai, būtina mokslinio tyrimo autonomijos sąlyga įvardijantys mokslinio racionalumo normas.

Be to, jei diskursyvinės praktikas Rouse'o siūlymu suvoksime tik normatyvinės atskaitomybės požiūriu, kaip „vyksmus“ (*performances*), kurie vertintini teisingumo ir klaidingumo normų atžvilgiu, jie turi būti integruoti į praktikų supratimo ir interpretacijos horizontą, arba būti projektuojami link galimybių, kuriose „vyksmų“ įvairovė eventualiai integruojama į praktiką. Tai yra, normatyvinė „vyksmų“ atskaitomybė yra numatoma kaip projektuojamų galimybių interpretatyvus perėmimas, o supratimo horizontas yra tuo pačiu ir interpretavimo horizontas; kitaip „interpretatyvi-normatyvinė“ praktikos vyksmų semantika negalėtų sėkmingai konkuruoti su reprezentacionistine semantika, ir Rouse'as tai gerai supranta akcentuodamas, jog praktiką identifikuojanti laikysena yra adekvati tik nuolatiname intraaktyvume su pasauliu. Bet tokiu atveju Ginevui tampa akivaizdu, jog diskursyvinės praktikos čia pasižymi trimis hermeneutiniais momentais: supratimo horizontu, galimybių projekcija ir interpretatyviu galimybių perėmimu (arba taikymu)²⁰. Kuomet praktikų socialiniai teoretikai (P. Bourdieu, A. Giddens) plėtoja praktikų empirinės interpretacijos technikas nepamiršdami atsižvelgti į hermeneutinius momentus kaip empiriniame kontekste funkcionuojančius transcendentalinius argumentus, Rouse'o normatyvinėje laikysenoje Ginevas vėlgi neaptinka nieko panašaus.

Galiausiai Ginevui užkliūva Rouse'o natūralizmo versija, kurios pagrindinė tezė apskritai negali būti apginta natūralistiniu režimu: pasaulis, kuriame žmonės yra „jau visuomet sugriebti“, yra žmonių diskursyvinių praktikų horizon-

tas, o ne natūralus pasaulis, kurį kaip prielaidą galėtų turėti ar numanyti bet kokio tipo natūralizmas. Rouse'as esą supranta šį „faktą“, kaip ir tai, jog episteminis mokslo suverenitetas tolygus filosofinio natūralizmo, kuriam supratimas visuomet turi būti lokalizuotas *suvokiamame pasaulyje*, „anatemai“. Priešingai natūraliam pasauliui, kuris gali būti „iš principo“ empiriškai objektyvuojamas, suvokiamas pasaulis visuomet išlieka projektuojamu horizontu, kurio tematizavimui būtina nenatūralizuojama hermeneutinė refleksija.

Bėda ta, kad Rouse'o suvokiamas pasaulis (analogiškas Heideggerio *pasaulio pasauliškumui*) stokoja ontinės-ontologinės skirties, arba hermeneutinės ontologijos, kurios ribose pasaulio pasauliškumas turėtų būti dešifruojamas. Joks atsitiktinumas, kad Rouse'as remiasi Heideggerio ontologija, tačiau be ontinės-ontologinės skirties natūralistinis mokslo filosofijos politikos variantas esą neišvengiamai susiduria su dilema: arba laikytis W. Quine'o tipo natūralizmo (visi žmogiškojo pažinimo ir egzistencijos aspektai gali būti natūralizuojami, tad implikuojama gamtamokslinė metafizika), arba skatinti tokią alternatyvą, kurioje diskursyvinės praktikos suprantamos kaip praktinio intraaktyvumo pasaulyje kompozicijos, peržengiančios bet kokios rūšies natūralizmą.

Su pastaruju Ginevo priekaištu sunku nesutikti, ir kaip tik čia implikuojami aukščiau išvardinti pamatiniai Ginevo ir Rouse'o interpretacijų skirtumai. Apgailėstaudamas, jog Rouse'o koncepcija yra irelevantiška mokslinio tyrimo specifiškai, Ginevas pažymi, jog būdas, kuriuo čia ginčijama mokslo kognityvinio turi-

nio autonomija, grindžiamas *petitio principii*, kadangi tik suponuojant mokslui „imanentišką esmę“ mokslinis tyrimas tariamai įgyja filosofiskai reikšmingą kognityvinį išskirtinumą. Kita vertus, jis pats pripažįsta, kad argumento cikliškumas neišvengiamas bet kokioje mokslo kognityvinę specifika ginančioje strategijoje, tad jo uždavinys esąs ne radikaliai eliminuoti *petitio principii*, bet reformuluoti jį kaip hermeneutinį ratą, galintį adekvačiai perteikti vidinį sąveikos tarp „praktinio teorizavimo“ ir „teorinės praktikos“ mokslo sferoje cikliškumą²².

Be to, Rouse'o interpretatyvusis pragmatizmas tvirtina, jog iš to, kad prasminga veika yra saviinterpretatyvaus pobūdžio, neseka išvada, kad tokios veikos interpretavimas sąlygoja specifinį tyrimo proceso statusą (ir šiuo atžvilgiu šliejasi prie P. Heelano fenomenologinės hermeneutikos, kvestionuojančios autonominį mokslinio tyrimo racionalumą). Ginevui vėlgi tenka sąžiningai pripažinti, jog esama tik pragmatinio skirtumo tarp interpretatyvios veikos, kurios sritis yra sociokultūrinės žmogiškųjų būtybių manifestacijos ir egzistencija, ir „normalaus mokslo“ praktikų interpretacijų, t.y. nėra filosofiskai reikšmingų skirtumų tarp atskirų mokslo sričių „kognityvinių struktūrų“²³. Šiuo atžvilgiu Rouse'as galėtų Ginevo kaltinimą sugrąžinti jam pačiam ir klausiti, ar kognityvinis egzistencializmas nėra irrelevantiškas mokslo politinės refleksijos ir sociokultūrinio angažavimosi atžvilgiu. Galbūt hermeneutinė strategija tam tiesiog nėra tinkamiausia?

Ginevas konstatuoja, kad ontologinę diskursyvaus-praktinio buvimo-pasaulyje (būdų) interpretaciją Rouse'as pakei-

čia „neopragmatistine praktikos teorija“²⁴ ir antrina R. Crease'ui, manančiam, jog „Teisėtai tvirtindamas, kad mokslas yra esinius pasaulyje atskleidžianti veika, Rouse'as neteisėtai apleidžia taip atskleidžiamų esinių buvimo klausimą. Jo požiūryje nepakankamai akcentuojamas teorijos vaidmuo šiam aplaidumui yra simptomiškas. /.../ Rouse'as tiesiog bijo, kad suteikdamas teorijai daugiau reikšmės bus priverstas pripažinti hermeneutikos įžvalgas ir galios santykius demaskuojančius padarinius. Tiesą sakant, Rouse'as tradicinę teorijos prioritetą praktikos atžvilgiu ėmė ir pastatė ant galvos, užuot šį santykį permastęs“²⁵.

Bet man atrodo, kad iš hermeneutinio tokio santykio „permastymo“ Rouse'as nebeturi itin daug ko pasimokyti. Tiesa, ontinės-ontologinės skirties Rouse'as pernelyg neima domėn (kita vertus, aptardamas fenomenų sampratą jis ne kartą užsimena, jog tokia skirtis yra reikšminga), vis dėlto aš nematau priežasčių, kodėl ji turėtų tapti lemtinga Rouse'o mokslo praktikų natūralizavimo kontekste. Ar atsisakydamas pabrėžti ontinę-ontologinę perskyrą jis išties padaro nekompensuojamą žalą kognityvinei mokslo specifikai?

Aš tarčiau, kad diskursyvinėms praktikoms kaip praktinio intraaktyvumo pasaulyje kompozicijoms, peržengiančioms bet kokios rūšies natūralizmą, suvokti svarbiau yra būtent prieigos prie mokslo fenomeno „specifika“, o ne ontinė-ontologine skirtimi grindžiama mokslo turinio autonomija, kurią raužiskai ir galėtume įvardinti kaip specifinę konkrečią intraaktyvumo pasaulyje konfigūraciją. Specifika, apie kurią kalbu, yra dvejopo pobūdžio. Pirma, čia verta

įterpti Crease'o žodžius, kad Rouse'as „hermeneutinėmis išvalgomis naudojasi veiksmingai ir nuovokiai“, nors ir vengia savąją perspektyvą apibrėžti kaip hermeneutinę, „galbūt norėdamas vartoti vyraujančiai mokslo filosofijai artimesnę terminologiją“²⁶.

Taigi vienas šios specifikos aspektas yra mokslo praktikų *natūralizavimas*, bet ne tiek tradicine filosofine natūralizmo kaip teorinės žiūros, metafizinės struktūros ar moksliško kalbėjimo prasme, bet kaip būdas praktoteoriškai susisaistyti su mokslo fenomenu. Į retorinį Ginevo klausimą, ar toks „natūralizmas“ gali įgauti doktriniską pobūdį, Rouse'as galėtų atsakyti sekdamas S. Kierkegaardu: atsižvelgiant į filosofinius natūralizmo reikalavimus, šiandien natūralistu būti ne lengviau, nei krikščioniui, gyvenančiu pagal Šventojo Rašto raidę ir dvasią²⁷.

Šie reikalavimai nėra natūralizmui implicitiško moksliško racionalumo režimo rezultatas, bet „atskaitomybė“ pasauliui. Ir ši atskaitomybė, kurią Rouse'as ypač linksnuoja vėlesniuose savo tekstuose, tiesiog neišsitenka jo paties *naujojo natūralizmo* ribose. Tai „kontekstualistinis transcendentalinis argumentas“, kuris natūralizmui (pasiskolinant Ginevo „situatyvios transcendencijos“ apibrėžtį) yra ir imanentiškas, ir transcendentalus.

Man atrodo, maždaug tai Rouse'as turi galvoje „angažavimąsi natūralizmui“ prilygindamas Nietzsche's natūralizmo sampratai²⁸. Būtybės, kurios yra atskaitingos episteminiams normoms, yra natūralios būtybės, kurios gyvena natūraliame pasaulyje diskursyvinių (mokslinių) praktikų dėka, ir jų kognityviniai gebėjimai remiasi galimybe atskleisti natūralaus pasaulio struktūras, kadangi

šios būtybės yra kūniškos, intraaktyvios priežastine prasme ir istoriškai bei biologiškai susisaisčiusios. Kartu šios būtybės yra kultūrinės, socialinės, politinės ir t.t., bet „gamtiškumo“ ir „žmogiškumo“ perskyra čia suprastina kaip žaismas, interpretuotinas pasitelkus M. Okrento (nyčišką) gyvenimo kaip šokio metaforą²⁹. Galbūt ir F. Remedios kažką panašaus turėjo galvoje Rouse'o praktikų sampratą palygindamas su *Zenu* (įsisavinti mokslo praktikas yra lyg įsisavinti įgūdžius)³⁰. Tai iki galo nenatūralizuojamos, artimos kinikui, natūralios laikysenos specifika³¹. Ji neišplaukia nei iš hermeneutinių išvalgų, nei iš vyraujančios mokslo filosofijos prielaidų.

Antras Rouse'o prieigos prie mokslo fenomeno specifikos aspektas yra ta pati „politinė“ mokslo praktikų filosofijos orientacija. Būdamą (ir) politine filosofine iniciatyva, mokslo praktikų filosofija siekia kritiškai peržiūrėti atitinkamas mokslų diskursyvinės praktikas kaip nuolatinį angažavimąsi konkretiems socialiniams, politiniams, kultūriniais, ekonominiams kontekstams, ir kartu atmeta galimybę politiškai įvertinti mokslo praktikas kaip visumą. Įgyvendinama ši sieki ji išryškina „marginalines“ mokslų sritis, kuriose geriausiai pastebima dinaminis sociopolitinis diskursyvinių mokslų praktikų turinys.

Čia Ginevas ir iškelia savo „pagrindinį politinį prieštaravimą postmoderniosios mokslo filosofijos politikai: demarkacinės linijos tarp kognityvinės mokslinio tyrimo saviorganizacijos ir sociopolitinio konteksto, kuriame atliekamos tyrimo praktikos, griovimas lygus klaidingai demokratijos idėjai. Tikram šiuolaikinių visuomenių demokratijos

procesui reikalinga kognityvinė mokslo autonomija. Kitaip visuomenės bus visiškai instrumentalizuotos: galutinis mokslo turinio instrumentalizavimas implikuoja socialinio gyvenimo scientifikaciją³². Kas yra toji „tikroji demokratija“, Ginevas nepatikslina.

Tačiau tai turėtų reikšti, kad kognityvinio egzistencializmo programa yra (ir) politinė mokslo hermeneutikos alternatyva, akylai sauganti visuomenę nuo postmodernybės generuojamų instrumentalizacijos ir technologizacijos pavojų. Kur tokia „politika“ vykdoma? Kadangi ji negali remtis sociopolitine terpe, tenka pasikliauti hermeneutinės metodologijos steigiamais principais, tai yra haidegerišką ontine-ontologine skirtimi ir „perkėlimo“ (*translatability*) konceptu: jokie išoriniai (politiniai, socialiniai etc.) veiksniai negali paveikti kognityvinio mokslo turinio, kol nėra perkeliama į vidinius to turinio konstitucijos „hermeneutinius ratus“, kitaip tariant, nėra inkorporuojami į vidinę interpretatyvią tyrimo proceso „pirminę struktūrą“ (*fore-structure*); tad „visos išorinės įtakos „jau visuomet“ yra internalizuotos tyrimo praktikų ir kognityvinio turinio hermeneutiniuose ratuose“³³.

Interpretatyvi „pirminė struktūra“ ir yra vidinis perkėlimo horizontas, o mokslai imunitetą išoriniam poveikiui turi kaip tik todėl, kad pasižymi galingu perkėlimo potencialu, kurį demonstruoja

kiekvienoje konkrečioje istorinėje situacijoje³⁴. Tačiau bet kokiame istorinėje situacijoje, kurioje steigiamą kognityvinę mokslo autonomiją, „mokslas kaip praktika“ ar „mokslas kaip kognityvinė struktūra“ tėra mokslo kaip buvimo-pasaulyje būdo manifestacijos, o „racionalus pagrindimas“ ar „empiriniai tyrimai“ – „ontinės iniciatyvos“, kadangi negali savarankiškai suformuluoti ir nagrinėti prasmės pasaulyje steigimo ontologinės problematikos ir stokoja transcendentalinės ontinės-ontologinės skirties dimensijos³⁵. Bet jei sutinkame su Ginevo argumentacija, joks instrumentalizavimo pavojus moderniajam sociumui negresia.

Man atrodo, kad išvertus į kasdienę kalbą kognityvinio egzistencializmo programos žinia yra būtent tokia: mokslas yra autonomiškas *per se*, ir į jo autonomiją nedemokratinėmis neopragmatistinėmis priemonėmis kėsina instrumentalistinė ideologija, prisidengusi Heideggerio praktinės hermeneutikos skraiste; laimei, esama transcendentalinio imuniteto, kuris, beje, taip pat išgautinas iš Heideggerio hermeneutinės fenomenologijos, pasak kurios pasaulis yra projektuojamas kaip horizontas visais buvimo-pasaulyje būdais ir yra transcendentalus. Tačiau šis imunitetas galimai pats yra užkrėstas instrumentalistine metafizika, kuriai visiškai neparanku atsižvelgti į Rouse'o mokslo praktikų filosofijos „politikos“ specifiką.

IŠVADOS

Mokslo filosofijai, operuojančiai žinojimu kaip pagrindimo reikalaujančiu teoriniu tikrovės reprezentacijos konceptu ir siekiančiai autonomijos ir neutralu-

mo pasaulyje, kuriame persidengia skirtingi diskursai, mokslo praktikų filosofija priešpriešina politinį judesį: bet kas, socialiniais-pragmatiniais ryšiais susietas

su atitinkamais kontekstais ir situacijomis, kuriose „vyksta“ mokslo praktikos, gali dalyvauti episteminėse jungtyse nustatant mokslinės veiklos ir pasiekimų episteminį statusą. Defliacionistinė ne-natūralistinė Rouse'o nuostata yra siūlymas politiškai įvertinti mokslinį žinojimą ir modernybės politinio režimo, besireiškiančio legitimacijos naratyvo pavidalu

ir generuojančio instrumentinės racionalizacijos ir technologinio progreso procesus, kritika. Rouse'as galios-žinojimo dinamikos pagrindu pademonstruoja, jog atitinkamoje praktoteorinio supratimo stadijoje politiniai, episteminiai, etiniai ir kt. tvirtinimai yra vienodai svarbūs, o galia ir žinojimas yra vienas be kito neinteligibilūs komponentai.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Rouse J. *Knowledge and Power: Toward a Political Philosophy of Science*. – Ithaca, NY, Cornell University Press, 1987.
- ² *What Are Cultural Studies of Scientific Knowledge? // Configurations* 1.1, 1993, pp. 57–94; *Engaging Science through Cultural Studies // PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association*, Volume Two: Symposia and Invited Papers. (1994), pp. 396–401; *Understanding Scientific Practices: Cultural Studies of Science as a Philosophical Program*, 1999, [https://wesfiles.wesleyan.edu/home/jrouse/Understanding%20Scientific%20Practices%20\(SSR\).pdf](https://wesfiles.wesleyan.edu/home/jrouse/Understanding%20Scientific%20Practices%20(SSR).pdf); *Cultural studies of science*, 2001, <https://wesfiles.wesleyan.edu/home/jrouse/Cultural%20Studies%20of%20Science.pdf>
- ³ Rouse J. *How Scientific Practices Matter: Reclaiming Philosophical Naturalism*. – Chicago: University of Chicago Press, 2002.
- ⁴ Rouse J. *Heidegger Naturalized*. – Draft, 2003. <http://jrouse.blogs.wesleyan.edu/static-page/work-in-progress/>; plg. Rouse J. *Merleau-Ponty and the Existential Conception of Science // Synthese*, 66, 1986.
- ⁵ Rouse J. *What Are Cultural Studies of Scientific Knowledge? // Configurations* 1.1, 1993, p. 66. Taip pat plg. Rouse J. *Engaging Science through Cultural Studies // PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association*, Volume Two: Symposia and Invited Papers. (1994), p. 400–401.
- ⁶ Rouse J. *Foucault and the Natural Sciences*, 1993, p. 1–19. <https://wesfiles.wesleyan.edu/home/jrouse/Foucault%20%26%20Natural%20Sciences.pdf>; Rouse J. *Beyond Epistemic Sovereignty*, 1996, p. 1–18. <http://wesscholar.wesleyan.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1034&context=div1> facpubs; Rouse J. *Power/Knowledge*, 2005, p. 1–20. <https://wesfiles.wesleyan.edu/home/jrouse/PowerKnowledge.pdf>
- ⁷ Rouse J. *Beyond Epistemic Sovereignty*, 1996, p. 1–2. <http://wesscholar.wesleyan.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1034&context=div1> facpubs
- ⁸ Rouse J. *Foucault and the Natural Sciences*, 1993, p. 7. <https://wesfiles.wesleyan.edu/home/jrouse/Foucault%20%26%20Natural%20Sciences.pdf>
- ⁹ Ten pat, p. 8. Angliškasis *law*, reiškiantis tiek dėsni, tiek įstatymą, čia Rouse'o naudojamas pabrėžti politinio galios ir epistemologinio žinojimo diskursų giminingumą.
- ¹⁰ Ten pat, p. 9.
- ¹¹ Rouse'as (ten pat, p. 15) čia remiasi S. Fullerio (*Explaining Science*. – Chicago, University of Chicago Press, 1988) 4 skyriuje pateikiama įrodinėjimo pareigos vaidmens filosofiniuose ir moksliniuose argumentuose analize. Taip pat plg. Fuller S. *Kuhn vs. Popper: The Struggle for the Soul of Science*. – Cambridge: Icon Books, 2003, p. 228.
- ¹² Kaip strateginio žinių projektavimo paskirstant įvairius socialinius, episteminius, politinius ir religinius resursus pavyzdį Rouse'as siūlo kreacionistų ir antikreacionistų diskursą. Santykiškai sėkmingi kai kurie kreacionizmo žingsniai (pavyzdžiui, apeliuojant į tam tikras episteminės tradicinės Darwino teorijos spragas) paskatino antikreacionistus rimčiau vertinti tokią polemiką ir ieškoti atsakomųjų žingsnių, taigi ir kurti naujas žinių paskirstymo strategijas. Rouse J. *Foucault and the Natural Sciences*, 1993, p. 16–17. <https://wesfiles.wesleyan.edu/home/jrouse/Foucault%20%26%20Natural%20Sciences.pdf>. Kita vertus, E. Slowikas mano, jog Rouse'as šiuo pavyzdžiu atgaivina legitimacijos

- projektą, kadangi yra priverstas pripažinti, jog antikreacionistiniai mokslų standartai laikytini patikimesniais, taigi ir pats vyraujantis mokslinis diskursas – labiau pagrįstu. Slowik E. *In Praise of the Legitimation Project // Philosophia*, 27, 1999, pp. 598–612.
- ¹³ A. Mickūno manymu, atlikdamas šuolį iš interesų ir jėgų susidūrimo sferos į viešąją sferą „išėini iš fiziologinės, psichologinės, medžiaginės, gal net protinės plotmės į transcendentalinę plotmę. Tokių duočių nėra, tai grynas fenomenas“, pasižymintis kantišku ir švietėjišku dualizmu, tačiau greta įvestinas supratimas, kad „pirmasis žingsnis politinėje plotmėje, viešojoje erdvėje žengiamas be jokių interesų“, ir tada „nustatoma, kad interesų plotmė taip pat turi būti reguliuojama politiškai, viešais susitarimais“, bei tai, „kokie interesai gali būti pripažinti“ (*Visa aprėpianti dabartis: Algį Mickūną kalbina Arūnas Sverdiolas*. – Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 79–80, p. 82). Rouse'as ko gero atmetų transcendentalinę plotmę kaip epistemologinio suvereno restituciją.
- ¹⁴ Rouse J. *Foucault and the Natural Sciences*, 1993, p. 17. <https://wesfiles.wesleyan.edu/home/frouse/Foucault%20%26%20Natural%20Sciences.pdf>
- ¹⁵ Ir šiuo atžvilgiu esama K. R. Popperio ir Rouse'o pozicijų panašumų.
- ¹⁶ Ginev D. *Against the Politics of Postmodern Philosophy of Science // International Studies in the Philosophy of Science*, Vol. 19, No. 2, July 2005, p. 193.
- ¹⁷ Ten pat, p. 195. Plg. Rouse J. *Remedios and Fuller on Normativity and Science // Philosophy of the Social Sciences*, 2003, 33 (4), pp. 464–471.
- ¹⁸ „Kognityvinis egzistencializmas yra koncepcija, traktuojanti mokslą kaip *tyrimo praktikų dinamiką*, kurioje kognityvinis turinys yra steigiamas ir 'įterpiamas' atvirame praktinio ir teorinio tyrimo horizonte“. Ginev D. *A (Post)Foundational Approach to the Philosophy of Science: Part II // Journal for General Philosophy of Science*, 38, 2007, pp. 57–74, p. 68.
- ¹⁹ Ten pat, p. 60.
- ²⁰ Ginev D. *Against the Politics of Postmodern Philosophy of Science // International Studies in the Philosophy of Science*, Vol. 19, No. 2, July 2005, p. 202.
- ²¹ Ten pat, p. 206.
- ²² Ginev D. *A (Post)Foundational Approach to the Philosophy of Science: Part II // Journal for General Philosophy of Science*, 38, 2007, p. 71.
- ²³ Ginev D. *Rhetoric and Double Hermeneutics in the Human Sciences // Human Studies*, 21, 1998, pp. 259–271, p. 263.
- ²⁴ Ginev D. *The Context of Constitution. Beyond the Edge of Epistemological Justification // Boston Studies in the Philosophy of Science*, Vol. 247, 2006, p. 73.
- ²⁵ Crease R. *The Play of Nature: Experimentation as Performance*. – Indiana University Press, Bloomington, 1993, p. 193.
- ²⁶ *Hermeneutics and the Natural Sciences: Introduction // Man and World* 30, 1997, pp. 259–270, p. 261, p. 265.
- ²⁷ Plg. Rouse J. *Naturalism and Scientific Practices: A Concluding Scientific Postscript // Naturalized Epistemology and Philosophy of Science*, eds. Chienkuo Michael Mi and Ruey-lin Chen. – Amsterdam: Rodopi, 2007, p. 61.
- ²⁸ Rouse J. *How Scientific Practices Matter: Reclaiming Philosophical Naturalism*. – Chicago: University of Chicago Press, 2002, p. 302, p. 308.
- ²⁹ Okrent M. *Rational Animals: The Teleological Roots of Intentionality*. – Athens: Ohio University Press, 2007, p. 75.
- ³⁰ Remedios F. *Joseph Rouse – Book Review: Engaging Science: How to Understand its Practices Philosophically // Social Epistemology*, Vol. 12, No. 2, 1998, pp. 147–150, p. 149.
- ³¹ „Nefilosofinį“ natūralizmą plačiau aptariu straipsnyje *Kas yra antišvietimas? // Logos*, Nr. 53, 2007, pp. 191–202.
- ³² Ginev D. *Against the Politics of Postmodern Philosophy of Science // International Studies in the Philosophy of Science*, Vol. 19, No. 2, July 2005, p. 198.
- ³³ Ginev D. *The Context of Constitution. Beyond the Edge of Epistemological Justification // Boston Studies in the Philosophy of Science*, Vol. 247, 2006, p. 18, p. 130.
- ³⁴ Ten pat, p. 21.
- ³⁵ Ten pat, p. 30.